

Список використаної літератури

1. Вестбрук Д., Кеннерлі Г., Кірк Дж. Вступ у когнітивно-поведінкову терапію. – Львів: Свічадо, 2014. – 240 с.
2. Лушин, П. Екофасилітативний підхід. // *Психологія*, Випуск 16. – Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2002. – С. 27-30.
3. Психологічна підтримка та супровід дорослих і дітей у кризових ситуаціях: практикум / упорядники Браницька Т.Р., Матохнюк Л.О., Шпортун О.М. – Вінниця: Вид-во КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти», 2022 – 131 с.

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ОБРАЗУ МАЙБУТНЬОГО В ЮНАЦЬКОЇ МОЛОДІ

УДК 159.923.3

Савишена Наталія Євгеніївна

Здобувачка вищої освіти факультету публічного управління,
соціальних та природничих наук, спеціальності 053 «Психологія»
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Яцюк Марія Валеріївна

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Актуальність дослідження. Відповіді на складні виклики сьогодення і подальший розвиток українського суспільства залежать від реалізації життєвих задумів у різноманітних сферах людського буття, де найголовнішу роль відіграє сформований образ майбутнього, який ґрунтується на багатьох психологічних властивостях і утвореннях, які мають бути достатньо соціально зрілими. Особистість із сформованим образом майбутнього відзначається здатністю до антиципації майбутнього, готовністю планування свого розвитку в контексті можливих обставин, гармонійними стосунками як із власним майбутнім, так й із сьогоденням, що загалом характеризується осмисленням свого життя. Саме

тому, розробка програм формування позитивного образу майбутнього в юнацької молоді є актуальною.

Виклад основного матеріалу дослідження. У контексті побудови системи розвитку оптимістичного уявлення про мабутнє у молоді було обрано підхід, що ґрунтується на використанні тренінгових психотехнологій інтегративного напрямку. У процесі розробки психотренінгу нами було виокремлено зовнішні психологічні чинники розвитку уявлень про майбутнє молоді в умовах оптимістичного спрямованого психологічного впливу, що відповідають використуванню технологій і відображаються в побудові середовища: позитивна емоційна насиченість; атмосфера довіри, безпеки, взаєморозуміння та комфорту; толерантність та безоціночність, рольова нерегламентованість, децентрованість, наявність креативних зразків; активна спрямованість на перебування у процесі (тут і тепер); проблемність і невизначеність, образно-інформаційна збагаченість; оптимістично спрямований інтегративно-діяльнісний характер середовища; груповий характер використання.

Програма реалізована з учасниками формульовального експерименту (15 осіб). Сформована також контрольна група (15 осіб). Програма розвитку позитивного образу майбутнього в осіб юнацького віку передбачала 12 занять: 2 заняття інформаційного блоку та 10 занять тренінгового блоку. Кожне заняття тривало по 3 години з перервою в 15 хвилин. Оцінка ефективності впровадження розвиткової програми здійснювалася на основі аналізу якісних та кількісних показників змін, які були зафіксовані після проведення групового тренінгу. У повторному дослідженні в обох групах застосовано такі методики: опитувальник Ф. Зімбардо та опитувальник «Антивітальність та життєстійкість».

Інформаційний блок був представлений такими етапами:

1-й етап – актуалізація очікування, мета етапу полягає в підсиленні мотивації участі в програмі. На цьому етапі були використані такі вправи: вправа-знайомство «Презентація імені»; самовираження учасників за допомогою метафоричних карт: методика «Перетворення»; вправа-гра «Відгадай»; *вправа*

«Мій настрій»; вправа-розминка «33»; вправа «Компліменти»; рефлексія «Мої враження від заняття».

2-й етап – активізація самопізнання, мета етапу полягає в ознайомленні молоді з поглядами науковців на проблему життєтворчості особистості. На цьому етапі були використані такі вправи: інформаційне повідомлення – ознайомлення учасників програми з концепцією життєстійкості Т. Титаренко; мозковий штурм «Моє майбутнє»; інформаційне повідомлення – теорія оптимізму М. Селігмана; вправа «Ідентичність»; вправа «Мої цінності»; «Коллективне інтерв'ю»; вправа «Продовжи речення»; рефлексія «Побажання».

Тренінговий блок був представлений такими етапами:

1-й етап – розвиток оптимістичного образу майбутнього в юнаків та дівчат. На цьому етапі використані такі вправи: фокусування на позитиві *«Що відбулося добре?»*, *«Що я ціную?»*, *«Колесо життя»*; вправи на візуалізацію майбутнього: «Лист у майбутнє»; вправа «Квітка-семибарвиця» для активізації активного фантазування та осмислення мотивів власних мрій; вправа «Я щасливчик» - підвищення рівня життєвого оптимізму, позитивного настрою; вправа на самонавіювання «Підвищення впевненості»; вправа «Позитивна реакція на критику», обговорення; обговорення тренінгу, вправа «Побажання».

2-й етап – вивчення власних стратегій саморегуляції мотивів власної поведінки та виборів, мета якого полягала у розвитку навичок виокремлювати свої думки, почуття, концентруватися на теперішньому, сприймати інші думки, рефлексувати, виділяти механізми критики, порівнювати інформацію. На цьому етапі були використані такі вправи: інформаційне повідомлення – «Мій шлях – ріка»; вправа «Пори роки»; вправи на трансформування негативних думок, рефлексивне обговорення; рефлексія етапу.

3-й етап – усвідомлення відповідальності за вибір; мета етапу полягала у розвитку рефлексивної позиції щодо викликів та життєвих виборів молодих людей, осмислення змін щодо звичайних способів своєї поведінки. На цьому етапі були використані такі вправи: вправа «Мозковий штурм»; обговорення;

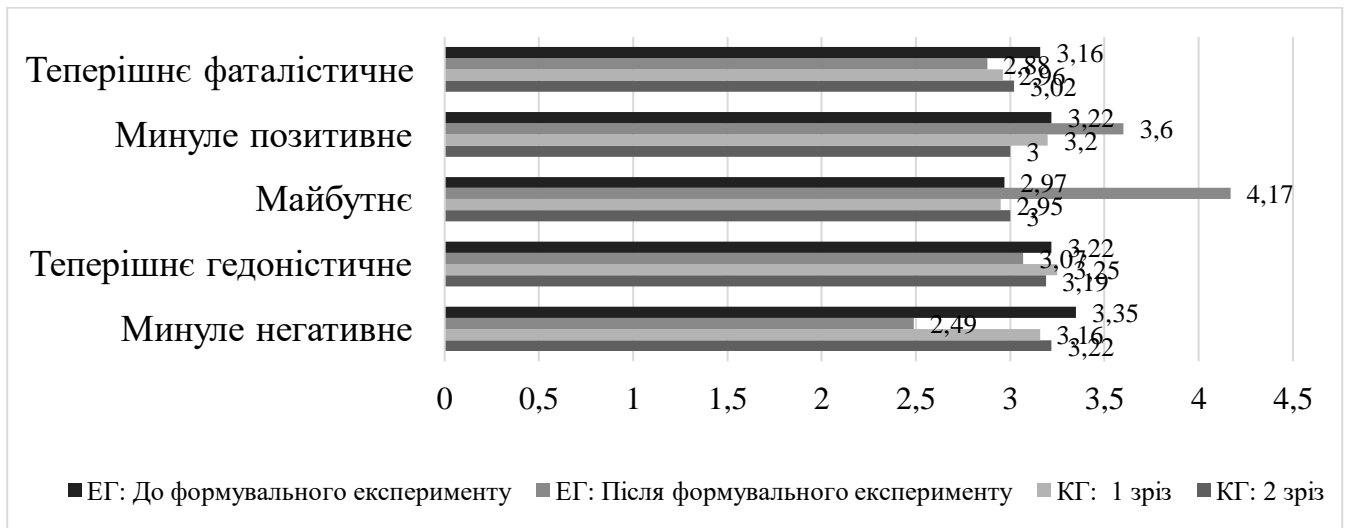
колаж «Моє майбутнє», обговорення; вправа «Місток», обговорення; вправа-обговорення «Мої враження від заняття».

4-й етап – мета етапу полягала у розвитку позитивного сприйняття «образу Я», формування доброзичливого самоствавлення. На цьому етапі були використані такі вправи: інформаційне повідомлення: «Самопізнання», вправа «Моє «Я»; вправа «Верба-тополя» на ауторелаксацію та саморегуляцію; вправа «П'ять добрих слів»; техніка «Розбивання великої мети на маленькі кроки»; вправа «Якір», символдраматична методика «Похід у гори»; заключна рефлексія.

5-й етап – мета етапу полягала у формуванні в учасників тренінгу впевненості у собі, опанування навичками самодопомоги, розвитку творчих здібностей особистості. На цьому етапі були використані такі вправи: творче завдання «Як я планую провести наступні 10 років мого життя»; вправа «Метод прес»; вправа «Книга мого життя»; рефлексія «Хроніка тренінгу»; підведення підсумків за результатами обговорення.

На початку формувального експерименту нами перевірена рівномірність розподілів основних параметрів часової перспективи експериментальної та контрольної груп. Результати порівняльного аналізу виконані за допомогою методу середніх значень і t-критерію Стьюдента. За результатами порівняльного аналізу шкал опитувальника не виявлено розбіжностей середніх значень за шкалами ($t_{emp} < t_{кр}$) в експериментальній та контрольній групах. Рівномірний розподіл виділених груп формувального експерименту дозволяє в подальшому аналізувати якісні та кількісні зміни, що відбулися в результаті використання програми.

Найбільш ефективним виявився вплив на позитивні уявлення про майбутнє в юнаків та юнок, що було досягнуто через формування позитивної життєвої перспективи учасників програми (Рис. 1), підсилення самоефективності здійснення життєвих виборів, плекання оптимізму та надії щодо прогнозів майбутнього, зміни виявлено у 100 % учасників експериментальної групи та є статистично відмінними від результатів 1 зрізу ($t=3,64$; $p \leq 0,01$). У 13 % учасників програми результати зі середнього рівня перейшли у високий.

Результати змін параметрів часової перспективи в учасників експериментальної ($n_2=15$) та контрольної групи ($n_1=15$)

Зросли результати за фактором позитивного минулого у 80 % учасників програми ($t=2,756$; $p\leq 0,01$), що свідчить про конструктивне переосмислення ресурсного досвіду самоефективності у складних життєвих ситуаціях юнаками та дівчатами. Також у 13 % учасників програми результати зі середнього рівня перейшли у високий.

Встановлено статистично достовірні відмінності у середніх величинах обох зрізів за параметром «Теперішнє гедоністичне» ($t=2,4$; $p\leq 0,05$), що вказує на актуалізації в юнаків та дівчат потреби самотурботи через задоволення вітальних бажань.

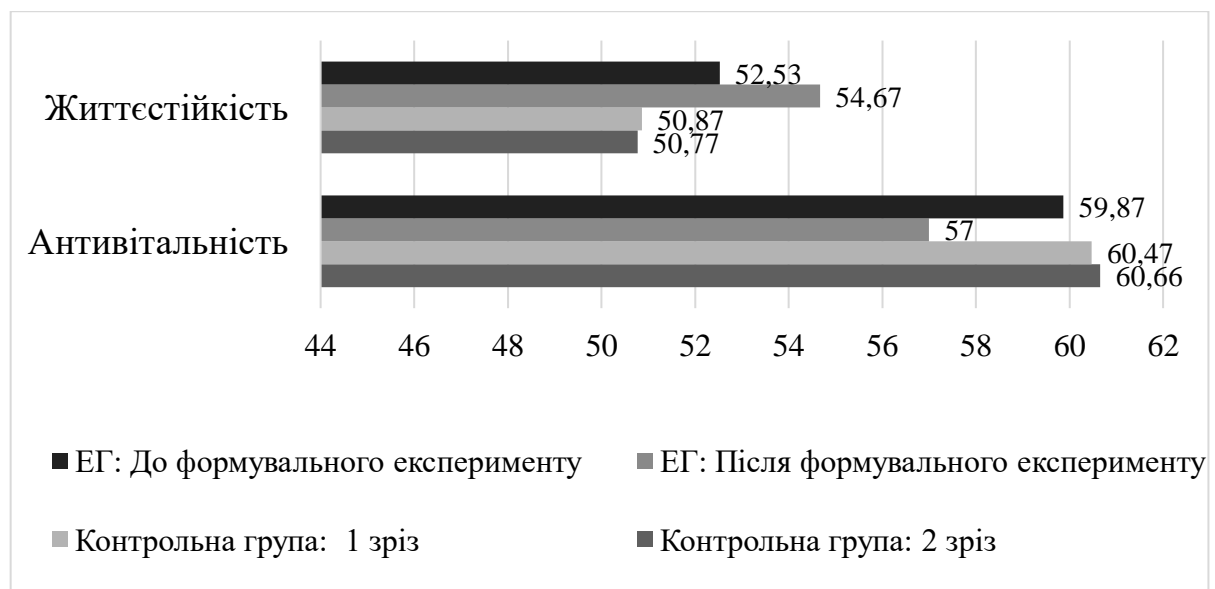
Показники шкал «Теперішнє фаталістичне» та «Минуле негативне» незначною мірою зменшилися, але ці зміни не є статистично значущими.

Програма демонструє високу ефективність у формуванні позитивного бачення майбутнього в юнаків та дівчат. Завдяки цілеспрямованій роботі над розвитком самоефективності, оптимізму та надії, вдалося досягти значних змін у ставленні до життя в учасників експериментальної групи. Крім того, спостерігається позитивна динаміка у переосмисленні минулого досвіду та актуалізації потреби у самотурботі.

Порівняльний аналіз 1 і 2 зрізів контрольної групи характеризується випадковими змінами показників усіх шкал часової перспективи, на що вказує $t < 2,0076$ ($t_{0,05}$).

За результатами повторного опитування, що відображено на Рис. 2, встановлено зменшення показників активітальності в учасників програми у 46,57% ($t=2,18$; $p \leq 0,05$). Найбільш суттєві зміни відбулися за показниками антивітальних переживань у 66,67% експериментальної групи ($t=3,06$; $p \leq 0,01$), а кожному другому учаснику вдалося знизити рівень виразності негативних переживань. Значні зрушення у зменшенні показників встановлено у 60% опитаних за шкалами «Антивітальні думки та дії» ($t=3,85$; $p \leq 0,01$), «Страх негативної оцінки» ($t=3,06$; $p \leq 0,01$), «Тривожні румінації» ($t=3,39$; $p \leq 0,01$). У 40% учасників формувального експерименту зменшилися показники самотності ($t=2,8$; $p \leq 0,05$) та конфліктність ($t=2,32$; $p \leq 0,05$). У 33,33% опитаних знизилася тенденція до асоціальної протестної поведінки ($t=2,553$; $p \leq 0,05$).

Рисунок 2

Результати змін життестійкості та антивітальності в учасників експериментальної ($n_2=15$) та контрольної групи ($n_1=15$)

За результатами формувального експерименту значно покращилися показники життестійкості в учасників програми (53,33%; $t=-3,193$; $p \leq 0,01$).

Порівняльний аналіз 1 і 2 зрізів контрольної групи характеризується випадковими змінами показників усіх шкал антивітальності, на що вказує $t < 2,0076$ ($t_{0,05}$).

Висновки. Основним ресурсом розвитку оптимістичного образу майбутнього була активізація засобами соціально-психологічного тренінгу життєстійких переконань та позитивних ставлень до перспектив майбутнього, розвиток рефлексивності та довіри власному досвіду.

Результати програми свідчать про її високу ефективність у формуванні позитивного мислення та надії в юнаків та дівчат. Завдяки практичним вправам та інтерактивним формам роботи, учасники навчилися застосовувати набуті знання та навички у повсякденному житті, що дозволило їм більш ефективно долати труднощі та досягати своїх цілей.

Програма ефективно знизила рівень негативних емоцій та деструктивної поведінки в юнацької молоді, покращивши їхній психологічний стан. Попри складні умови війни, програма сприяла розвитку життєстійкості та адаптації до стресу.

Список використаної літератури

1. Карпенко, Є. (2015). Основи психотренінгу. Дрогобич. – 78 с. [українською мовою].
2. *Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості* : [науков моногр.] / [Т.М. Титаренко, О.Г. Злобіна, Л.А. Лепіхова та ін.] ; за наук. ред. Т. М. Титаренко ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. – 512 с. [українською мовою].